

ס י מ ן ט ו

צנעה בדבר האבד

פתיחה

בסימנים הקודמים התבאר שבמקום דבר האבד הותרה מלאכה בחול המועד, והיא אינה צריכה להיעשות בשינוי. בסימן הנוכחי יתבאר האם ומתי צריך לעשות את המלאכה בצנעה.

א. דברי הראשונים

בהכנסת פירות מפני הגנבים נאמר שיש צורך בצנעה וקשיים בהבנת הדבר

בכל מסכת מ"ק לא מצאנו שהצריכו צנעה בדבר האבד, למעט שני מקומות. נאמר במשנה (יב ע"ב): "מכניס אדם פירותיו מפני הגנבים¹ ושולה פשתנו מן המשרה בשביל שלא תאבד, ובלבד שלא יכוין את מלאכתו במועד. וכולן אם כוונו מלאכתן במועד, יאבדו", ע"כ. ובגמרא (שם) נאמר: "תנא: ובלבד שיכניסם בצנעה לתוך ביתו. רב יוסף הוה ליה כשורי, עיילינהו ביממא. אמר ליה אביי: והתניא, ובלבד שיכניסם בצנעה בתוך ביתו. אמר ליה: צנעא דהני יממא הוא, כיון דבליליא בעו גברא יתירי, ובעו מדוכרי דנורא, אוושא מילתא", ע"כ. ופירש רש"י כת"י: "מדברי² – אבוקות", עכ"ל. והראשונים דנו מדוע דווקא במקרה זה נאמר הצורך בצנעה. ז"ל רש"י כת"י: "שיכניסם בצנעה – דלא ליפוק חורבה מיניה", עכ"ל. וכן כתב רבינו יהונתן מלוניל (פירוש הגמרא יב ע"ב ד"ה ובלבד). וכעין זה כתב ר"ש בן היתום: "משום ולזות שפתים הרחק ממך, שאומרים תראו כמה פלוני טורח בחולו שלמועד", עכ"ל. ותרי"י מפריש (ד"ה גמרא) כתב: "ואפילו לר' יוסי דלא בעי שנוי

1. לעיל (עמ' קנד ואילך) התבאר מדוע הוצרכה המשנה להתיר מעשה זה.

2. כן תיקן המהדיר. בכתה"י: מרבדי.

בדבר האבד, מיהו צנעא בעי דלא ניפוק מינה חורבא³, עכ"ל. ולכאורה לא מובן מהי החורבה ולזות השפתים שתצא, שהרי מדובר על דבר האבד. ואם כוונתם לומר שמשום רוב הטרחה לא הותרה ההכנסה למרות שזה דבר האבד, לא היה להם לתלות זאת בחורבה ובלזות שפתים אלא בטרחה עצמה.

הצורך בצנעה הוא דווקא במקום שלא ניכר שמדובר על דבר האבד

ונראה מדבריהם שבסתם דבר האבד לא אמורה להיות מכשלה ולזות שפתים אם יעשה בפרהסיא, משום שרואים שזה דבר האבד, ודווקא במקרה זה שאין האובדן ניכר ונראה כעושה מלאכתו בעלמא, עלול לצאת מכשול מההיתר, ולכן הצריכו צנעה. וכן מפורש בדברי רבינו יהונתן מלוניל (פיהמ"ש פ"ב מ"ג) וז"ל: "לפי שהדבר נראה לרבים שהיו בשדה ואין ניכר לכל שהיה דבר האבד, הצריך שיכניס בצנעה", עכ"ל. ונראה שזה הטעם גם במקרה השני שהצריכו בו צנעה – הבאת כלים מבית האומן במקרה שאינו מאמינו וחושש לאובדן הכלים (יג ע"א), דהא הרואים לא יודעים שהוא לא מאמין לאומן.

שיטת הרמב"ן שצריך צנעה רק בחושש להפסד

והרמב"ן (ד"ה ולענין) כתב וז"ל: "ולענין צינעא לא מצאתי בכל דבר האבד ממש שיהא צריך צינעא אלא בחושש להפסד, במכניס פירותיו מפני הגנבים ובמביא כלים מבית האומן שאינו מאמינו (יג ע"א-ע"ב), ואין הצינעה מעכבת עליו אלא מצניע כמה שהוא יכול להצניעו ואינו מניח מלאכתו בשביל כך, מעובדא דכשורי דרב יוסף, הא בדבר האבד גמור עושה לכתחלה כדרכו בלא שינוי וצינעה³, שהרי מכה בפטיש דמשמיע קולו לרבים⁴ ודאי שלא ישנה", עכ"ל. ויש לדקדק ולהגדיר את ההבדל בין חושש להפסד ובין דבר האבד גמור, ונראה שנחלקו בזה הראשונים וכדלהלן.

3. בדפו"י: דצנעה.

4. נראה שכוונת הרמב"ן למה שנאמר במשנה (יא ע"א): "הציר והצינור והקורה והמנעול והמפתח שנשברו, מתקנן במועד", ע"כ. ובגמרא שם הקשו מהאמור במשנה (סוטה מז ע"ב) שבימי יוחנן כהן גדול פסקה ההכאה בפטישים בירושלים בחוה"מ, ותירצו דהא ר' יהודה שהצריך שינוי בדבר האבד, הא ר' יוסי. ולפי זה מפורש בגמרא ששימוש בפטיש מותר בחוה"מ, וטעם ההיתר הוא משום דבר האבד. וכן נראה מדברי הריטב"א (יא ע"א ד"ה ועד ימיו) שהיתר ההכאה בפטיש הוא משום דבר האבד. אמנם הר"ן (יא ע"א ד"ה עד ימיו) כתב שההיתר הוא לאומנים עניים

שיטת המגיד משנה בהבנת דברי הרמב"ן

המגיד משנה (פ"ז ה"ג) כתב וז"ל: "וכתב הרמב"ן ז"ל שמה שהצריכו בהכנסת פירות בצנעה, לפי שאינו ודאי ההפסד אלא ספק וחשש הוא שמא יגנבו. וכן בכיוצא בזה", עכ"ל. ומבואר בדבריו שהצריכו צנעה בגלל שההפסד אינו ודאי. ויש להבין מה הסברה להצריך צנעה דווקא במקרה זה, דהא בסתמא יש להניח שאם האדם חושש לאובדן, חשש זה יש לו על מה שיסמוך, ואף הרואים אותו יבינו שזו הסיבה שהוא עובד בחוה"מ, וכנ"ל. ונראה לומר בדעתו שכיון שההפסד אינו ודאי, גם ההיכר אינו ודאי. דאין דעת הבריות שווה, ויש אנשים שלא יקשרו את מעשה לחשש ההפסד משום שהם עצמם לא היו חוששים במקרה כזה.

ויש להעיר כי בהיתרי הכתיבה במשנה (יה ע"ב) שהוסברו על ידי ראשונים רבים משום חשש דבר האבד (ה"ד לעיל עמ' רלה), לא נאמר שצריך צנעה. אמנם המגיד משנה נאמן ביתו של הרמב"ם אזיל בזה לשיטתו, שפירש את ההיתרים משום צרכי רבים, וכפי שהתבאר לעיל (עמ' הנד).

כן נקטו ראשונים נוספים

וכן כתב בספר יחוסי תנאים ואמוראים לר' יהודה בר' קלונימוס, מרביתו של הרוקח (ערך רב חנן בר אמי), וז"ל: "פשיטא כל מידי דפסיד ואביד היתירו חכמים, לר' יהודה על ידי שינוי ולר' יוסי בלא שינוי, ואפילו על ידי פרהסיא, אם כן מאי שנא מכניס פירותיו דמכניסן בצינעא? אלא על כרחין לפי שאין ההפסד ניכר אלא חושש הוא לו... אבל במקום פסידא ודאי, אין צריך שינוי כדר' יוסי, ואפילו בפרהסיא מותר", עכ"ל. וגם כאן נראה שההנגדה בין "הפסד ניכר" לבין "חושש" נובעת מההנחה שכשהפסד אינו ודאי, גם ההיכר אינו ודאי. וכן כתב האוהל מועד (שער מ"ק דרך ג' נתיב יד) וז"ל: "וכל דבר האבד עושה כדרכו ואין צריך צנעה אלא בחושש להפסד כמביא כלים מבית האומן באינו מאמין בו", עכ"ל. וכן כתב בצרור החיים (דרך י' אות יד): "יש דברים שהצריכום לעשותם בצנעה... אבל דבר האבד לא בעי צנעה", עכ"ל.

שהיו זקוקים למעות לצורך המועד, וכן כתבו ראשונים נוספים. ולא ברור מדוע נזקקו לכך, אחר שמפורש בגמרא שמדובר על דבר האבד. ואולי פירשו כן דווקא לפני שהגיעה הגמרא למסקנה דהא ר' יהודה הא ר' יוסי. וצ"ע.

מדברי הריטב"א נראה שהבין באופן אחר את דברי הרמב"ן

והריטב"א (יב ע"ב ד"ה תאנא) כתב וז"ל: "והקשה רבינו הגדול ז"ל, שהרי לא מצאנו שהזכירו צינעא בשום דבר האבד אלא שעושה כדרכו, והרי מכה בפטיש ומשמיע קולו לרבים. ותירץ דבכל דבר שגופו ממש נפסד ואבד, כיון שהפסידו ניכר (ו)לא הצריכו צינעא כי אולי מפני כן יבוא עצלות ועיכוב בדבר, אבל כשההפסד הוא חוץ לגופו ממש, כגון חשש גנבים, ואיפשר לעשותו בצנעא בלא שום עיכוב, הצריכו⁵ צינעא, כגון זה וכגון המוליך ומביא כלים מבית האומן, עכ"ל. ולכאורה נראה מדבריו שחילוק הרמב"ן הוא בין חשש בגוף הדבר לחשש שאינו בגוף הדבר.

אמנם אם זו כוונת הרמב"ן, לא ברור מדוע הנגיד הרמב"ן בין "חושש להפסד" ל"דבר האבד גמור", דהא חשש להפסד שייך אף בהפסד שבגוף הדבר, ומאיך דבר האבד ודאי וגמור שייך גם בהפסד שאינו בגוף הדבר כגון גניבה. דהא ברור שלשון "דבר האבד" מתפרשת גם במובן של הפסד שאינו בגוף הדבר, ולא מובן איך הוספת הלשון "גמור" מלמדת שמדובר על הפסד בגוף הדבר. וצ"ע.

צנעה בשליית הפשתן

והראשונים נחלקו בשאלה אם הצורך בצנעה הוא רק בהכנסת הפירות או גם בשליית הפשתן. מפשטות הרמב"ם (פ"ז ה"ג) נראה שהצורך בצנעה הוא רק בהכנסת הפירות, דז"ל: "מכניס אדם פירותיו מפני הגנבים ובלבד שיכניסם בצנעה, ושולה פשתנו מן המשרה בשביל שלא תאבד", עכ"ל. ואולם בקיצור פסקי הרא"ש (פ"ב סי' יז) וכן בטור (סי' תקלח אות ב) מבואר שאף בשולה פשתנו מן המשרה יש צורך בצנעה. וכן משמע מדברי המצוות זמניות (הל' פסח שער ט' עמ' תנב).

אף מדברי הגאונים נראה שאין צורך בצנעה אלא בספק דבר האבד

והרי"ץ גיאת (הל' חוה"מ ד"ה ואמר רב נטרונאי) כתב וז"ל: "ושדר מרבינו האי, מותר לאדם לכתוב במועד חשבון שבינו לבין אחרים בזמן שהוא מתיירא שמא ישכחו עד לאחר המועד, דכדבר האבד דמי. ובלבד שיהא בצניעה, ומשנה מעובדין דחול", עכ"ל. וכעין זה איתא במגילת סתרים לרב ניסים גאון (עמ' מ), שנשאל

5. כנדצ"ל. לפנינו: הכשירו.

שאלה דומה והשיב וז"ל: "יש עליו תנאים בדבר זה כגון שישב לרשום את החשבון בצנעה, לא בפרהסיא, כדי שלא יתעורר נגדו חשד ויהא כמי שפרק מעליו המצוה. ויהא גם כן משנה מעובדין דחול", עכ"ל.

ונראה שגם כאן טעם הצורך בצנעה הוא שסוף סוף ייתכן שהחשבונות לא יישכחו, ולכן הוי ספק דבר האבד, ושיטתם כשיטת המגיד משנה וסיעתו. שאם לא כן, לא אמור להתעורר נגדו חשד שהוא פורק מעליו המצווה. ומדברי הגאונים נראה שאף השינוי שהזכירו בא להפחית את החשד. דמי שיראה אותו כותב בשינוי לא יחשוד בו שפורק מעליו המצווה, כיון שהוא מקפיד לכתוב בצורה שונה מדרכו בחול. ובזה יתיישבו דברי רבינו שמריה הנ"ל (עמ' שכז), דהסיבה שהצריך שינוי היא משום מראית עין, שהרי גם דבריו מוסבים על כתיבה שהותרה משום דבר האבד.

המאירי נוקט כשיטת המגיד משנה

והמאירי (יב ע"ב ד"ה מכניס) כתב וז"ל: "ומפרש בגמרא דוקא בצנעה הואיל ואין הפסידא ברורה לו", עכ"ל. וכתבו המהדירים (הערה 10) שהסיבה שהצריך צנעה היא שמדובר על ספק דבר האבד, וכשיטת הרמב"ן על פי המגיד משנה. וכן מבואר בהמשך דברי המאירי (שם ד"ה זהו): "שכל שאין אבידתו ברורה לו צריך שיעשה בצנעה", עכ"ל. וכן כתב במקום נוסף (יט ע"א ד"ה כשתבונן).

הראב"ה הצריך צנעה רק במקום שאין ההפסד ניכר

ובראב"ה (מ"ק ס"ס תתכא) איתא: "מנעלים שנקרעו במועד או לפני המועד ואירעו אונס ולא כיון המלאכה במועד, שמותר לתקנם במועד, ואפילו חשבינן להו הפסד מועט... ומיהו צריך להזהר לעשות בצינעא אבל לא בפרהסיא, דתניא בתוספתא (פ"ב ה"א) כל אלו שאמרו מספרין אין מספרין ברשות הרבים אלא בצנעא אבל לא בפרהסיא, והכי נמי תנן (יג ע"ב) גבי מוכרי פירות", עכ"ל. ומהדימוי למוכרי פירות נראה ברור שטעם הצורך בצנעה הוא משום שיש חשש שלא יבינו שהוא עובד בהיתר, וכפי שיתבאר לקמן (עמ' שעו) שזה טעם הצנעה במוכרי פירות. ולגבי דין התוספתא כבר כתב הרמב"ן (ד"ה עוד שנו) שטעם הדבר הוא "דכיון דהוא ספר וכובס שאומנותם כל השנה בכך, צריכין צינעא, הא במכבס כסות שלו אינו צריך צנעא דהיינו משיכלי דטבריא (מ"ק יח ע"ב)", עכ"ל.

גם בדברי הר"ן והריב"ב מבואר שבדבר האבד גמור אין צורך בצנעה

גם מדברי הר"ן (יב ע"ב ד"ה אבל במחובר) עולה שבדבר האבד ודאי אין צורך בצנעה, דכתב שלפי ר' יוסי אסורה עבודה במחובר לצורך דבר האבד "משום דהוי פרהסיא, ולית ליה להאי תנא משקין בית השלהין במועד", עכ"ל. ומיניה וביה מוכח שלתנא דידן דאית ליה משקין בית השלחין במועד, היתר דבר האבד נוהג אפילו בפרהסיא, ואין צורך לעשות את המלאכה בצנעה. וכן דייקו מדבריו המהדירים על אתר (הערה 84). וכן כתב רבינו יהודה בר' ברכיה (ו' ע"א בדפי הר"ף ד"ה אפילו וד"ה וקיי"ל) שהמשנה בריש מכילתין מתירה מלאכה דבר האבד אפילו בפרהסיא.

מדברי המרדכי נראה שהצריך צנעה בכל דבר האבד

אמנם המרדכי (סי' תתנה) כתב וז"ל: "תנא ובלבד שיכניסם בצנעא בתוך ביתו, וכל שכן שאסור להסיע ממונו מעיר לעיר אם לא בשביל דבר האבד. ואפילו דבר האבד לא יכין מלאכתו במועד. ואפילו טירחא בעלמא בלא שום מלאכה⁶ אשכחן הכא דאסור. ואם כוון מלאכתו יאבדו. ואף אם לא כוון דוקא בצינעא. ואולי אף בפרהסיא יש להתיר דבר שהוא ידוע וניכר שלצורך המועד", עכ"ל. ומפורש יוצא מדבריו שבדבר שאין ניכר וידוע שהוא לצורך המועד או דבר האבד, יש להקפיד לעשות את המלאכה בצנעה. ובאמת הדרכי משה (סי' תקלח אות א) כתב וז"ל: "במרדכי פרק מי שהפך משמע דבכל דבר האבוד יעשה בצנעא", עכ"ל. וכן מצאנו במנורת המאור הקדמון (ח"א עמ' רכט) שכתב: "בכל מה שהתירו רז"ל לעשות בחלו של מועד, צריך העושה אותן שיעשה בצנעא, כדי שלא יראה שהוא מבזה את המועדות, שכל המבזה את המועדות אין לו חלק לעולם הבא", עכ"ל.

6. לשון זו צ"ע קצת, שהרי יש בהכנסת פירות מלאכת הוצאה. ונראה שכוונתו שאין כאן שום מלאכה מהמלאכות האסורות בחול המועד, והוא נוקט שמלאכת הוצאה לא נאסרה כלל וכפי שהתבאר לעיל (סי' ז). ויעוין עוד לעיל (סי' ו).

ב. דברי האחרונים

החתם סופר מצריך צנעה בכל מלאכות המועד

והנה, כתב החת"ס (ח"ד סי' קעג ד"ה אבל) וז"ל: "כתב רמב"ן בנימוקי חומש פרשת אמור (ויקרא כג, כד') דכל אוושא מילתא אפילו אינו מלאכה כלל אסור מן התורה משום שביתה ולמען ינוח, והנושא משא על כתיפו בעיר המוקף חומה כל היום או פותח חנותו ויושב ושוכר פועלים ואינו עושה מל"ט מלאכות, מכל מקום עובר מן התורה על למען ינוח ושביתו כי אין זה שביתה ומנוחה, יע"ש⁸. וצ"ל הא דמקח וממכר אסור משום שמא יכתוב מדרבנן היינו באקראי ובצינעא, אבל לפתוח חנות וליקח ולמכר אסור מן התורה. והנה בכל מלאכה האסורה מן התורה איכא בפרהסיא ב' איסורים: א' המלאכה גופא, שני איסור דאוושא מילתא ועובדא דחול. ובחוקה"מ שהתירו גוף המלאכה בדבר האבוד, מכל מקום איסור דאוושא מילתא לא התירו, שהרי אם יעשה בצינעא לא יאבד מלאכתו. וממילא מובן שאם אי אפשר לעשותו בצינעא, כגון קורה דרב יוסף, אם כן גם איסור זה מותר משום דבר אבוד השתא עיקר מלאכה הותרה כל שכן איסור דאוושא מילתא", עכ"ל. ומדבריו יוצא שיש לנהוג צנעה בכל היתרי חוה"מ ללא יוצא מן הכלל, ורק היכא דאי אפשר לעשות בצנעה, הותר הדבר בפרהסיא. דלכאורה אין סברה להעמיד דבריו רק בדבר האבד ולא בהיתרים אחרים.

7. וכן האריך בזה הרמב"ן בדרשתו לראש השנה פ"ג.

8. במקום אחר (ח"מ, השמטות סי' קצה ד"ה והוא) הביא החת"ס ראייה לדברי הרמב"ן מהמתואר בספר נחמיה (יג, טו-כב) שמקח וממכר נחשבו לחילול שבת עד שנחמיה הוצרך לנקוט אמצעים שונים למונעם. ולכאורה היה מקום להשיב על ראייה זו. ראשית, נראה שניתן להבין את התנגדותו של נחמיה למעשה זה גם אם תוקף האיסור שלו הוא מדרבנן בלבד. שנית, הריטב"א (שבת קכג ע"ב ד"ה ת"ר) כתב שהחטא שנכשלו בו הוא הוצאה מרשות לרשות. שליטת, לפי מה שכתבו הפוסקים (רש"י ביצה לז ע"א ד"ה משום, מאירי שבת קל ע"א ד"ה ומכל וקמח ע"ב ד"ה אין) שאיסור מקח וממכר הוא גזירה שמא יכתוב, נראה פשוט שאנשים שנכשלו במקח וממכר בשבת, נשאו נשים נכריות (נחמיה שם, כג) ולא הכירו לשון יהודית (שם, כד), לא נמנעו מלכתוב. ולכן בכל מקרה היה כאן איסור תורה. וכל שכן לפי הטעם השני שכתב רש"י (ביצה שם) שמקח וממכר אסור מן התורה מדין ממצוא חפצך ודבר דבר (ישעיה נח, יג). ונראה שרש"י הבין את דברי ישעיהו כתוכחה על מצווה שכבר נצטוו עליה בעבר, וכפי שהתבאר בטל חיים (שבת ח"ג עמ' קג-קד) בדעת היראים, יעו"ש. אמנם בדברי הריטב"א (שבת קיד ע"ב ד"ה יום הכיפורים) מבואר כדברי החת"ס, שאם אדם עוסק במקח וממכר כל היום, יש בידו איסור תורה למרות שלא עשה שום מלאכה. ונראה שהבין שאין מחלוקת בין פירוש הרמב"ן ובין פירוש חז"ל (שבת כד ע"א) שקרא דשבתון בא להוסיף עשה על איסור המלאכה ביו"ט. וצ"ע.

מדברי הראשונים נראה שהצורך בצנעה הוא רק במקום שיש חשש למראית עין ואולם נראה לכאורה שקשה לקבל את הדברים למעשה. ראשית, בדברי הראשונים שהובאו לעיל מבואר שלא הצריכו צנעה אלא במקום שיש חשש למראית עין, ובתוכם הרמב"ן עצמו.

שנית, מסתימת הגמרא והפוסקים (מלבד המרדכי) שלא הביאו דין כללי של צנעה נראה ברור שהיקלו בזה, דלא ייתכן שהיו משמיטים דין כה בסיסי ויסודי. ובפרט הרמב"ן שעסק בסידור הלכות חוה"מ בדרך של כללים.

שלישית, במדרש שעליו הסתמך הרמב"ן (מכילתא בא, מסכתא דפסחא סוף פרשה ט) מבואר שדין זה אינו אמור על חול המועד, דכך איתא שם: "אין לי אלא דברים שהם משום מלאכה, דברים שהם משום שבות מנין? תלמוד לומר: ושמתם את היום הזה, להביא דברים שהן משום שבות. ואף חולו של מועד יהא אסור משום שבות? והדין נותן, הואיל ויום הראשון ויום האחרון קרויין מקרא קדש וחולו של מועד קרוי מקרא קדש, אם למדת על יו"ט הראשון והאחרון שהן קרואים מקרא קדש הרי הן אסורין משום שבות, אף חולו של מועד שהוא קרוי מקרא קדש יהא אסור משום שבות? תלמוד לומר: ביום הראשון שבתון וביום השביעי שבתון", ע"כ. ומבואר להדיא שחוה"מ התמעט מדרשה זו. ואולי יש ליישב שחוה"מ התמעט רק מדין שבתון דאורייתא אך נוהג בו דין שבתון מדרבנן, אם כי לכאורה אין לנו מקור המלמד שיש דין כזה, ומפשטות המכילתא נראה שאין דין שבתון כלל.

רביעית, מדברי הרמב"ן נראה פשוט שאין חידושו אמור אלא כשעושים את השבת כחול לכל דבר וטורחים במשך כל היום, וכן מבואר בדברי הריטב"א (ר"ה לב ע"ב ד"ה וברם) בשמו. ולפי זה במקרה שאדם עושה רק מלאכה אחת כגון הכנסת פירותיו וכדומה, ונזהר בשאר הלכות המועד, אין יומו נראה כחול, ואין בזה איסור תורה אפילו לשיטת הרמב"ן. וצ"ע.

ראיה מדברי הלבוש לשיטת החת"ס ודחייתה

והמטהו 'פרח' (סי' תקלד ס"א אות ה' וס"ג אות ג) כתב שהלבוש (סי' תקלד סוף ס"א) כתב כדברי החת"ס בכך שהצריך צנעה לאנשים שהותר להם לכבס במועד. אך דבריו צריכים ביאור, דהצנעה שנזכרה בסעיף זה היא משום מראית עין, ודבר זה מתורתו של רבינו הרמב"ן (מ"ק ד"ה עוד שנו) למדנו, וכפי שכבר נזכר לעיל (עמ' שלב). ובמקום אחר (סי' תקלג ס"ד וס"ה) כתב הלבוש להדיא שישנן מלאכות שהותרו אפילו בפרהסיא, ודלא כעיקרון שקבע החת"ס.

שלה

רוב האחרונים לא הצריכו צנעה בכל דבר האבד

והשו"ע (סי' תקל"ז ס"ז) כתב וז"ל: "מי שיש לו כרם אצל כרמו של אינו יהודי, ואינו יהודי בוצר שלו בחול המועד, ואם לא יבצור הישראלי גם את שלו יפסיד, יכול לבצור ולדרוך היין ולעשות החביות וכל צרכי היין בלא שינוי, ובלבד שלא יכוין לעשות מלאכתו במועד", עכ"ל. ובמשנ"ב (סקנ"ד) כתב על דין זה וז"ל: "עיין ט"ז (סק"ו) מה שכתב בשם רוקח (סי' שז) דאדם חשוב צריך להחמיר אף בדבר האבד. ובבדק הבית מפקפק בזה. ומכל מקום טוב שיעשה בצינעא, אם לא שאירע פעם אחת תקלה על ידי שהעולם דימו שמותר לעשות לכוין לכתחלה ולהניח המלאכות על חוה"מ, דאז אפשר דממדת חסידות צריך תו לזהר בכגון זה מעתה", עכ"ל. ומקורו בפמ"ג (שם משב"ז סק"ו). ומוכח מדבריהם שסתם אדם רשאי לעשות אף בפרהסיא⁹. וכן כתב ערוה"ש (סי' תקלט ס"ד): "היכן מצינו דדבר האבד צריך צינעא", עכ"ל. וכן פסק בחוה"מ כהלכתו (פ"ב ס"ג). ואולם השמירת שבת כהלכתה (פס"ז ס"ח) כתב וז"ל: "כל שאפשר לעשות במלאכת דבר האבד בצנעה, חייב לעשות כן, ורק אם אי אפשר לעשות בצנעה מותר לעבוד בדבר האבד אף בפרהסיא", עכ"ל. וכמקור לדבריו ציין (הערה כו) לדין המכניס פירותיו מפני הגנבים שהובא בשו"ע (סי' תקלח ס"ב).

הלכה למעשה

להלכה נראה שבמקום דבר האבד מותר לעשות מלאכה בפרהסיא, ואין צורך בצנעה אלא רק במקום שאין האובדן ידוע לרואים, או משום שהוא אינו וודאי או משום שהוא אינו ניכר מסיבה אחרת, כפי שמשמע מדברי הריטב"א, ויש חשש למראית עין. וראשונים רבים תלו את הצורך בצנעה רק בעניין הספק, אך מסתבר שאף הם יודו שיש צורך בצנעה אם יש סיבה כלשהי לחשוד בו¹⁰. ובמקום שאי אפשר לעשות את המלאכה בצנעה, מותר לעשותה בפרהסיא אפילו במקרים אלו.

9. וכן עולה מדברי הבאה"ל (סי' תקלח ס"א ד"ה וכן), שכתב לגבי הדין דשולה פשתנו מן המשרה, שמדברי הטור "משמע דאף בזה יעשה בצנעא". ומוכח שבסתמא אין צורך בצנעה בדבר האבד.

10. אמנם המועדי ה' (פ"ב ס"ב) כתב שצריך צנעה רק כשמתקיימים שני תנאים לריעותא: גם ספק אובדן ולא ודאי אובדן, וגם אין הפסדו ניכר. וביאר דבריו (הערה 60) שהואיל וספק דרבנן לקולא, והואיל ודין צנעה לא נאמר אלא היכא דאפשר, לכן אין להחמיר אלא במקרה שגם לפי המגיד משנה וגם לפי הריטב"א צריך צנעה.